

MAJA GLUŠAČ

ANA MIKIĆ ČOLIĆ

Filozofski fakultet

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ulica Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek

mglusac@ffos.hr

amikic@ffos.hr

IMENA U RJEČNIKU: LEKSIKOGRAFSKI DOPRINOS NACIONALNOMU IDENTITETU I KULTURNOMU PAMĆENJU

U radu se na primjeru uvrštenosti imena u *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, koji je svojevrsan spoj jednojezičnoga rječnika i općeleksikografskoga priručnika, pokušava odgovoriti na pitanje koliko onimijska građa toga tipa rječnika pridonosi određenju različitih stranih nacionalnih identiteta i time osvjetljava kulturno pamćenje. Nacionalni identitet i kulturno pamćenje koje proizlazi iz onimijske građe HER-a temelji se prije svega na individualnome identitetu njegovih nositelja – u rječnik je uvršteno oko 18 000 imena iz mitologije, povijesti, opće kulture i zemljopisa. Zbog bogate povijesti i različitih dodira govornika hrvatskoga jezika s govornicima drugih naroda i kultura, onimijska građa u ovome rječniku preko individualnih identiteta (imena) pridonosi opisu različitih nacionalnih identiteta u različitim opsezima.

1. Uvod

Naslovom je naznačena glavna tema rada, ali su otvorena i brojna pitanja. Prvi dio naslova – imena u rječniku – otvara pitanje (ne)uvrštavanja imena u rječnike. U hrvatskoj se literaturi o različitosti kriterija odabira i opisa imena u rječnicima već dosta raspravljalo¹, a jezikoslovci su se usuglasili u mišljenju da imena zahtijevaju zaseban tretman pri leksikografskoj obradi, tj. da njihova leksikografska obrada treba biti drugačija od uobičajene obrade apelativa.² U radu se ana-

¹ »Problem uvrštavanja ili izostavljanja onima u rječnike star je koliko i leksikografija sama« (Brozović Rončević 2001: 95).

² Neospornom smatramo činjenicu da imena trebaju biti uvrštena u opće rječnike jer su sa-

liziraju imena uvrštena u *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (dalje: HER), jednojezični rječnik hrvatskoga jezika koji se »konceptijski (...) razlikuje od svih dosadašnjih hrvatskih jednojezičnih rječnika. On među riječi hrvatskoga jezika uključuje i imena, riječi koje obično zanemarujemo, odnosno ne običavamo o njima govoriti« (HER I: IX–X). Dakle, izbor HER-a kao polazišta za provjeru hipoteze naznačene naslovom rada nametnuo se svojom koncepcijom i brojem uvrštenih imena, o čemu će biti više riječi u nastavku. Nadalje, naslov rada otvara i drugo pitanje, a ono je u izravnoj vezi s prvim – pitanje doprinosa imena uvrštenih u rječnik nacionalnomu identitetu shvaćenomu kao samosvijest o pripadnosti određenoj naciji, odnosno narodu.³ Naime, osnovna pretpostavka od koje se polazi u ovome radu jest da su i imena kao leksikografske jedinice bogat izvor informacija koje više ili manje pridonose osvjetljavanju različitih nacionalnih (i/ili kulturnih) identiteta te kulturnomu pamćenju, pod kojim razumijevamo »razvedenu kolektivnu zalihu predodžbi, navika i tekstova, reprodukcijom koje se tvori i održava identitet pojedinca i zajednice« (v. *Hrvatska enciklopedija*). U vezi s time želi se istražiti koliko će rječnik kao „mjesto pamćenja”, odnosno imena kao leksikografske jedinice pridonijeti kulturnomu pamćenju Hrvata kojima je HER primarno namijenjen. Na opravdanost povezivanja tih dvaju pojmova – identiteta i pamćenja – upućuje sljedeća tvrdnja: »Pamćenje i identitet dva su najčešće korištena izraza u suvremenom javnom i privatnom diskursu (...). Paralelni životi ta dva pojma ukazuju nam na činjenicu da ideja identiteta ovisi o ideji pamćenja i obrnuto« (Gillis 2006: 171).

Dakle, u ovome se radu na primjeru uvrštenosti imena u *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, koji je svojevrsan spoj jednojezičnoga rječnika i općeleksikografskoga priručnika, pokušava odgovoriti na pitanje koliko onimijeska građa ovoga tipa rječnika pridonosi određenju nacionalnih identiteta različitih naroda i time ujedno u određenoj mjeri pridonosi kulturnomu pamćenju Hrvata.

---

stavnica cjelokupnoga leksičkog fonda jednoga jezika. Kriterij odabira imena koja će se uvrstiti u rječnik najčešće je ostavljen slobodnoj procjeni leksikografa. Nerijetko se u odabiru i obradi imenske građe uočava nesustavnost i nedosljednost. Više o pitanju (ne)uvrštavanja imena u rječnike vidi u: Bjelanović (1994), Meštović (1994), Brozović Rončević (2001, 2002), Crljenko (2013), Glušac, Domorad i Domazet (2018).

³ Nacionalni se identiteti ne smiju shvaćati kao »trajne i nepromjenjive povijesne pojave, stvorene jednom za sva vremena« jer se tada »nalazimo na području ideologije, mita, stereotipa i teorija iz 19. stoljeća, ali ne i na području znanstvenih istraživanja izgradnje naroda i moderne nacije i nacionalnih identiteta« (Korunić 2005: 90). O tome govori i Gillis (2006) naznačujući da su identitet zajednice i njezino sjećanje prošlosti promjenjivi te da treba izbjegavati promatranje pamćenja i identiteta kao materijalnih pojmova jer svaki od njih ima svoju politiku, a selektivnost u njihovu oblikovanju uvjetovana je određenim povijesno-društvenim interesima i ideologijama.

2. Pojam nacionalnoga identiteta i kulturnoga pamćenja

Pojam se identiteta⁴ (od lat. *identitas*) određuje kao »istovjetnost, potpuna jednakost; odnos po kojem je netko ili nešto (npr. biće ili svojstvo) jednako samo sebi, tj. isto; skup značajki koje neku osobu (ili svojstvo) čine onom koja jest ili onim što jest« (v. *Hrvatska enciklopedija*). S obzirom na različite kriterije podjele može se govoriti o različitim vrstama identiteta. Razlikuju se, primjerice, individualni, grupni i kolektivni identiteti te identitet kolektiviteta, kao i društveni, etnički i nacionalni identiteti (Korunić 2005: 95–96). Za razliku od individualnoga identiteta, koji proizlazi iz činjenica koje tvore pojedinčev život (*tko sam ja?*), društveni identitet (*tko smo mi?*) može biti spolni ili rodni, dobni, seksualni, rodbinski, jezični, vjerski, nacionalni, regionalni, klasni, profesionalni, organizacijski, klupski, politički, tradicionalni, moderni itd. (v. *Hrvatska enciklopedija*). Dakle, prema takvoj se podjeli nacionalni identitet smatra dijelom društvenoga identiteta, a značajka mu je i to što je kategorijski, odnosno isključiv (u suprotnosti s identitetima koji su podijeljeni ili višestruki, što znači da pojedinac može istodobno pripadati različitim skupinama poput jezičnih (dvojezičnost), profesionalnih (osoba s dva ili više zanimanja) ili regionalnih (Istranin, Hrvat, Europljanin)) (v. *Hrvatska enciklopedija*). Nadalje, nacionalni se identitet od drugih oblika društvenoga identiteta razlikuje »ponajprije po svojem opsegu, jer nadilazi lokalnu pripadnost, pripadnost društvenim slojevima, političkim strankama ili religijskim uvjerenjima, a često i teritorijima te državama, što u prednacionalnoj prošlosti najčešće nije bilo moguće« (v. *Hrvatska enciklopedija*). Pojam se nacionalnoga identiteta različito definira: određuje se kao zajednički identitet stanovnika određenoga politički i geografski definiranoga prostora, odnosno određene nacije (Higson 2002: 401), zatim kao »relacijska vrijednost, koja proizlazi iz odnosa nosilaca nekog identiteta i drugih čiji su istovrsni identiteti drugačiji« (Škiljan 2000: 204), odnosno kao »skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine« (Crljenko 2008: 67). Pri određenju pojma nacionalnoga identiteta vrlo se često upozorava na njegovu složenost: »Nacionalni identitet obično, ali ne i uvijek, sadrži u sebi teritorijalni element i također može uključivati jedan ili više pripisivih elemenata (rasa, etnička pripadnost), kulturnih (vjera, jezik) i političkih elemenata (država, ideologija), a ponekad i ekonomske elemente (poljodjelstvo) ili društvene (međusobne veze)« (Huntington 2007: 40). Smith (2003), primjerice, objašnjava da se u kulturi nacionalni identitet odražava u mitovima, sjećanjima i nacionalnim praznicima, u sustavu vrijednosti, jeziku, institucijama i brojnim drugim područjima; u društvenome se smislu nacionalni identitet odnosi na zajednicu s općenito pri-

---

⁴ Više o pojmu identiteta vidi u Huntington (2007); o pojmu identiteta s gledišta logike, zakona istinitoga mišljenja, općih načela, etnosa i etniciteta vidi u Korunić (2005); o pojmu identiteta u odnosu na pojmove pamćenja i sjećanja vidi u Gillis (2006).

hvaćenim granicama za društvenu interakciju, ali i za razlikovanje onih koji toj zajednici ne pripadaju; u političkome životu nacionalni identitet određuje sastav državnoga aparata, što izravno utječe na ostvarivanje političkih ciljeva, ali i na reguliranje svakodnevnih administrativnih obveza građana. Takvo shvaćanje pojma nacionalnoga identiteta ponajbolje odgovara i metodologiji ovoga rada. Nadalje, neki autori »smatraju kako se identitet neke zemlje „događa“ između njezine povijesti i njezinih zemljopisnih značajki, a neki, pak, jezik označavaju presudnim u stvaranju i očuvanju nacionalnog pa čak i građanskog identiteta. Josip Bratulić kao temelje identiteta navodi: jezik, lokaciju, povijest, religiju i pismo« (Skoko 2009: 20). Tako shvaćen, nacionalni je identitet jezgra nacionalne zajednice unutar koje postoje i drugi oblici identiteta (etnički, politički, vjerski, regionalni, lokalni itd.), među kojima je jedan od najvažnijih jezični identitet. Jezik okuplja sve pripadnike zajednice, tvoreći tako jezični identitet kojim se uspostavlja različitost u odnosu na druge jezične, a samim time i nacionalne zajednice (Škiljan 2000: 106). S druge su strane mišljenja da je upravo prostor jedan od ključnih čimbenika nacionalnoga identiteta (usp. Crljenko 2008). Sažimajući navedeno, tri su osnovna elementa koja oblikuju nacionalni identitet: svijest o zajedničkome prostoru, svijest o zajedničkoj povijesti i svijest o zajedničkoj kulturi. Uza sve navedeno u obzir se mora uzeti i činjenica da je nacionalni identitet utemeljen na individualnome identitetu njegovih nositelja, čime se ujedno postavljaju i temelji ovoga rada: analizom zastupljenosti imena u HER-u (shvaćenih u smislu individualnih identiteta koji su nositelji pojedinih nacionalnih identiteta) istražuje se u kojoj mjeri onimijeska građa pridonosi opisima pojedinih nacionalnih identiteta u okvirima hrvatske leksikografije, odnosno u *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku*.

U vezi s temeljnim postavkama ovoga rada treba sagledati i pojam kulturnoga pamćenja jer je »značaj pamćenja za pitanje identiteta (...) ogroman« (Preljević 2005: 122). Pojam kulturnoga pamćenja prvi uvodi njemački egiptolog i teoretičar kulture Jan Assmann u knjizi *Das kulturelle Gedächtnis* (1992.) proširujući i razrađujući teoriju kolektivnoga pamćenja francuskoga sociologa Mauricea Halbwachsa.⁵ Assmann razlikuje komunikacijsko i kulturno pamćenje. Ta su pamćenja oblikovana na načelu polarnosti koje se uočava u pet osnovnih dimenzija: sadržaju, oblicima, medijima, vremenskoj strukturi i nositeljima pamćenja. Komunikacijsko se pamćenje temelji na živome sjećanju i odnosi se na pamćenje bliske, recentne prošlosti; u njemu su sadržaji koji su prijeko potrebni za komunikaciju pojedinca s drugim članovima zajednice; vremenski je ograničeno na 80 do

---

⁵ Halbwachs pamćenje određuje kao društvenu pojavu, društveno uvjetovan čin koji se razvija tek u komunikaciji s drugima. Individualno se pamćenje kod pojedinca oblikuje nizom relacija u različitim skupinama i komunikacijom s drugima, a pojedinac i društvo »mogu pamtit i samo ono što se može rekonstruirati kao prošlost unutar relacijskih okvira njihove sadašnjosti« (Assmann 2006: 52–53). Individualno i kolektivno pamćenje ovisni su jedno o drugome.

100 godina, pa je time i generacijsko jer obuhvaća tri do četiri generacije; nositelj je takvoga pamćenja pojedinac koji komunikacijom unutar zajednice dijeli svoja sjećanja sa suvremenicima. Dakle, komunikacijsko pamćenje služi neposrednoj orijentaciji pojedinca u društvenoj sadašnjosti. Kulturno pamćenje podrazumijeva odnos prema prošlosti kao tradiciji, uključuje visok stupanj institucionaliziranosti i ritualnosti te specijalizirane, posebne nositelje (npr. šamane, svećenike, učitelje, umjetnike, pisce, znanstvenike), a usmjereno je na čvrste točke prošlosti, na događaje u apsolutnoj i univerzalnoj prošlosti zajednice, pravremenskoj prošlosti, na događaje kojih se pojedinci unutar skupine i ne sjećaju (Assmann 2006: 63–67). Dakle, kulturno pamćenje čini sve ono što je pohranjeno i dostupno u obliku teksta preko granica komunikacijskoga pamćenja, »sve ono što u jednoj kulturi ostaje kao „trag prošlosti“ (u Derridainom smislu)« (Preljević 2005: 125). U okvirima ovoga rada bitnim nam se čini osnovna postavka i ključno pitanje koje postavlja i Assmann (2006: 47): »Što ne smijemo zaboraviti?« – shvaćeno u smislu kojim se to informacijama o pojedinim nacijama u leksikografskim opisima imena pridaju društveno prepoznatljiva značenja. Te informacije ujedno možemo shvatiti dijelom aktivnoga kulturnog pamćenja pod kojim Aleida Assmann (2008: 98) razumijeva čuvanje prošlosti kao sadašnjosti (*preserve the past as present*) – za razliku od pasivnoga kulturnog pamćenja koje podrazumijeva čuvanje prošlosti kao prošlosti (*preserve past as past*). O teorijskim postavkama kulturnoga pamćenja bit će više riječi u nastavku rada pri analizi onimijjskih leksikografskih jedinica – kojima će se potvrditi doprinos kulturnomu, ali i komunikacijskomu pamćenju.

O današnjoj sveprisutnosti pojma kulturnoga pamćenja⁶ govori sljedeći citat: »Priča o kulturnom pamćenju i povijesti postaju egzistencijalno jezgro novoga diskursa. Sve govori tome u prilog da se oko pojma pamćenja gradi jedna nova paradigma kulturalnih znanosti koja omogućava da se najrazličitiji kulturni fenomeni iz područja umjetnosti i književnosti, politike i društva, religije i prava, sagledaju u novom svjetlu« (Prošev-Oliver 2013: 41). Književni tekstovi⁷, frazemi⁸ i antonomazije (zamjene imena apelativom, epitetom ili perifrazom)⁹ najbolji su primjeri pamćenja jedne kulture. Pojam kulturnoga pamćenja u hrvatsko-

---

⁶ Razloge popularnosti pojma pamćenja Nora (2006: 23) sažima u jednu rečenicu: »O pamćenju se toliko govori zato što ga više nema«. Objašnjava da je »središnje urušavanje našega pamćenja« nastalo s nestankom seljaštva – zajednice temeljene na pamćenju – što se dogodilo pod utjecajem globalizacije, demokratizacije, omasovljenja i medijizacije.

⁷ Književnost je primjer pamćenja jedne kulture (usp. Lachmann 2008: 301). Primjerice, Tomašić (2016) dokazuje važnost kategorije pamćenja za razumijevanje pučke književnosti na primjeru djela pučkih pisaca Andrije Kacića Miošića i Luke Ilića Oriovčanina.

⁸ Neosporna je povezanost frazema s tradicijom, kulturom i poviješću, a to se još više naglašava pri opisu frazema koji u svojem sastavu imaju nacionalne onime (usp. Matešić 1992–1993; Crnić Novosel i Opašić 2014).

⁹ Grgić i Nikolić (2011) antonomaziju opisuju kao figuru kolektivnoga pamćenja.

me se jezikoslovlju dosada, koliko je nama poznato, nije promatrao u kontekstu imena kao leksikografskih jedinica, stoga će biti zanimljivo vidjeti na koji način imena koja određuju pojedini nacionalni identitet pridonose hrvatskomu kulturnom pamćenju.

3. HER kao *mjesto pamćenja*

U okviru teorije kulturnoga pamćenja promatraju se tzv. mjesta pamćenja – *lieux de mémoire*, kako ih naziva Pierre Nora (2006: 37). Svrha im je »zaustavljanje vremena, blokiranje napretka zaborava, fiksiranje stanja stvari, ovjekovječenje smrti, materijalizacija nematerijalnog«. »Mjesta pamćenja u prvom su redu ostaci, krajnji oblik u kojem opstaje komemorativna svijest unutar historije što je priziva zato što je ne poznaje. Pojam mjesta pamćenja javio se zato što su u našem društvu nestali rituali. Stvara ga, uspostavlja, određuje, konstruira, dekretom proglašava, umjetno i namjerno održava zajednica iz temelja ponesena promjenom i obnavljanjem. (...) Muzeji, arhivi, groblja i zbirke, blagdani, obljetnice, ugovori, zapisnici, spomenici, svetišta, udruženja, sve su to svjedoci jednog drugog vremena, iluzije vječnog trajanja« (Nora 2006: 28). Razlikujući moderno pamćenje od tradicionalnoga, Nora (2006: 33) ističe da je moderno pamćenje prije svega arhivsko te dodaje da je sadašnji svijet opsjednut arhiviranjem:¹⁰ »U mjeri u kojoj nestaje tradicionalno pamćenje, osjećamo se obveznim religiozno gomilati ostatke, svjedočanstva, dokumente, slike, govore, vidljive znakove onoga što je bilo, kao da bi taj sve deblji i deblji dosje trebao postati nekakvim dokazom na tko zna kakvom sudu povijesti. Trag je postao svetim, iako je sam negacija svetog. Nemoguće je predvidjeti čega ćemo se trebati sjećati. Otuda nesklonost uništavanju, arhiviranje svega i svačega« (Nora 2006: 30–31). U tome se smislu može promatrati i rječnik kao materijalizacija pamćenja (Nora 2006: 31). Rječnik kao mjesto pamćenja pripada u skupinu mjesta s pedagoškom svrhom.¹¹ *Hrvatski enciklope-*

---

¹⁰ Objašnjavajući proces nastajanja/stvaranja kulturnoga identiteta na temelju kulturnoga pamćenja, Preljević govori o trima fazama – arhiviranju, kanonizaciji i interpretaciji tragova sjećanja sa svrhom oblikovanja čvrste semantičke osi kulturnoga identiteta (Preljević 2005: 126). P. Nora navodi da je suvremeno doba opsjednuto arhiviranjem koje se »manifestira kao integralno konzerviranje cjelokupne sadašnjosti i integralno čuvanje cjelokupne prošlosti« (Nora 2006: 30).

¹¹ Nora opisuje različite vrste mjesta pamćenja s obzirom na tri aspekta koja uvijek supostojе: materijalni, funkcionalni i simbolički. Prema istaknutome materijalnom aspektu mjesta pamćenja mogu biti prijenosna (npr. židovska Tora), topografska (npr. Nacionalni arhiv u palači Soubise), spomenička (kipovi i spomenici) i arhitekturna (npr. palača u Versaillesu). Prema istaknutoj funkcionalnoj komponenti mjesta su pamćenja raznolika, od onih koja služe održavanju nekoga neprenosivog iskustva i koja nestaju s onima koji su ga proživjeli (npr. udruge veterana) do mjesta s pedagoškom svrhom (npr. udžbenik, rječnik). Prema istaknutome simboličkom aspektu razlikuju se dominirajuća mjesta (spektakularna mjesta trijumfa, impozantna i uglavnom nametnuta) i dominirana mjesta (utočišta, svetišta spontane vjere i tihih hodočašća) (Nora 2006: 41).

dijski rječnik, u ovome radu shvaćen kao mjesto hrvatskoga kulturnog pamćenja, odabran je ponajprije zbog koncepcije i velikoga broja uvrštenih imena. Enciklopedijski rječnici objedinjuju dva pristupa jeziku – lingvistički i enciklopedijski, a »te se dvije komponente prožimaju u definicijama, u etimologiji i onomastici, u interpretacijama natuknica iz mitologije, povijesti, zemljopisa, znanosti i opće kulture. Dok sistematizacija natuknice teži prema enciklopedijskoj formi (...), u izboru i opisu građe prevladava lingvistička komponenta« (HER I: V). Tomu se može dodati i leksikonska komponenta »s osnovnim podacima o značajnim ličnostima, povijesnim događajima i mjestima kojih su imena u široj upotrebi« (HER I: V). Upravo je takva koncepcija rječnika omogućila uvrštavanje brojnih imena¹², iz kojih se mogu iščitati i »mnogobrojni izvanjezični podaci« (HER I: XXV). Prema teoriji kulturnoga pamćenja u ovome se radu imena promatraju kao figure sjećanja, tj. »kulturno oblikovane i društveno obvezujuće *slike sjećanja*«, dokazi iz prošlosti koji su vezani za određeni prostor i vrijeme, za određenu zajednicu i njezin identitet te se mogu rekonstruirati (Assmann 2006: 54–57). U predgovoru se rječnika navodi da je u njega uvršteno »oko 47 000 vlastitih hrvatskih imena, prezimena i toponima« (koji nisu predmetom ovoga rada) te »približno 18 000 imena iz mitologije, povijesti, opće kulture i zemljopisa« (HER I: V). Odgovor na pitanje mogu li se u imenima prepoznati nacionalna obilježja, iščitava se i iz onomastičkih razmatranja, u kojima se osobito naglašava izrazita kulturno-povijesna, povijesnojezična i društvena vrijednost imena: »ona čuvaju obavijesti o svojemu podrijetlu, o jeziku i kulturi naroda kojemu pripadaju, o kulturnome, jezičnome i **nacionalnome identitetu** (istaknule M. G. i A. M. Č.) osoba koje ih nose, u njima se isprepleću različita grafijska načela (fonološka, morfonološka, historijska) i pravopisne tradicije« (Barić i dr. 1999: 112). Slična mišljenja nalazimo i pri opisu prezimena¹³: »Osjetljiviji smo na prezime jer označuje podrijetlo, katkad imovinski odnosno socijalni status, obiteljsko i porodično naslijeđe, odnosno povijest jednoga roda. Prema tome prezime sadrži u sebi više informacija, slojeva, pa onda i veću povezanost s društvom, od osobnoga imena. Katkad je naglasak u prezimenu **nacionalno**, vjersko **razlikovno obilježje**« (istaknule M. G. i A. M. Č.) (Kekez 2011: 59). Uz važnost samih imena (koja u ovome radu odgovaraju

---

¹² O važnosti onimijske građe u predgovoru se HER-a navodi sljedeće: »Onomastička građa nije nužnom sastavnicom enciklopedijskih rječnika iako je u njima obično bitno prisutnija nego u „običnim“ jednojezičnim rječnicima. U *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku* onomastika je **znatno zastupljena** (istaknule M. G. i A. M. Č.) jer se je nastojalo pokazati da je hrvatski imenski korpus neodvojiv dio cjelokupnoga hrvatskoga leksičkog blaga kroz koji se ujedno bjelodano ogledaju faze jezičnoga razvoja hrvatskoga jezika« (HER I: XXV).

¹³ O važnosti prezimena P. Šimunović (1985: 10) piše: »Prezimena su postojani međaši našeg jezičnog i etničkog protega u prošlosti. Oni su čuvari starijih jezičnih pojava, poklade obličnih i semantičkih obilježja, svjedoci nekadašnjeg svjetonazora. Prezimena su vjerodostojni spomenici materijalne i duhovne kulture naroda koji ih je stvorio i koji ih čuva kao izraze neprekinuta sjećanja.«

leksikografskim natuknicama) u kontekstu nacionalnoga i jezičnoga identiteta, za ovaj su rad osobito važni i podatci koji se o imenovanim osobama i drugim tipovima referenata donose u leksikografskome članku. No vratimo se imenima – leksikografskim natuknicama u vezi s kojima treba spomenuti pravopisni problem zapisivanja stranih imena u hrvatskome jeziku. Pisanje stranih imena u hrvatskome jeziku ovisi o različitim čimbenicima: »o pismu kojim je ime izvorno napisano, vremenu preuzimanja imena, stupnju poznatosti i udomaćenosti u hrvatskome jeziku te jeziku posredniku« (HP 2013: 70).¹⁴ Strana se imena u HER-u zapisuju prema sljedećim pravopisnim pravilima: imena iz jezika koji se služe latinicom zapisuju se izvorno, onako kako se zapisuju u jeziku izvorniku¹⁵ (npr. *Chomsky, Noam; Corot, Jean-Baptiste Camille; Daimler, Gottlieb; Duncan, Isadora; Frye, Northrop; Kierkegaard, Søren; Bologna, Bonn, New York*); imena iz jezika koji se služe ćirilicom zapisuju se prema uobičajenom izgovoru u hrvatskome (npr. *Aljehin, Aleksandar Aleksandrovič; Delčev, Goce; Dostojevski, Fjodor Mihajlovič; Ejzenštejn, Sergej Mihajlovič; Gorbačov, Mihail Sergejevič; Kalinin, Mikha-il Ivanovič*); imena iz jezika koja se ne služe ni latinicom ni ćirilicom zapisuju se i prema transkripcijskim i prema transliteracijskim pravilima (npr. *Arafat, Jaser; Čen Čien-Šeng, Ho Ši Min; Hirošima*; ali *Gaddafi, Moamar, Kenyatta, Kaman wa Ngengi Johnstone, Mishima, Yukio; Ch'angch'un, Ch'angsha; Ch'ich'ihaerh; Mogadishu*). Hrvatskomu su jeziku prilagođena brojna imena, pa se tako zapisuju i u HER-u: imena pojedinih svjetovnih i duhovnih uglednika i povijesnih osoba (npr. *Erazmo Roterdamski, Ivana Orleanska, Karlo III Habsburški; Luj XV*), imena pojedinih gradova (npr. *Beč, Budimpešta, Firenca, Kijev, Kopenhagen, Napulj, Pečuh, Rim*), imena država i pokrajina (npr. *Alžir, Aljaska, Finska, Italija, Kalifornija, Manča, Njemačka, Švicarska, Venecija*), imena nekih planina i rijeka (*Kilimandžaro, Kordiljeri, Visla*).

Dakle, imena kao leksikografske natuknice nositelji su oznaka prema kojima se može prepoznati nacionalni i jezični identitet: kod pojedinih imena to može biti sam lik imena (ime specifično za pojedinu naciju, npr. španjolsko osobno ime *Pe-*

¹⁴ S obzirom na složenost navedenoga pravopisnog pitanja autori *Hrvatskoga pravopisa* zaključuju da je »nemoguće dati jasna i jednoznačna pravila koja se mogu primijeniti na sve slučajeve« (HP 2013: 70).

¹⁵ Primjeri se navode onako kako su zapisani u rječniku kao leksikografska natuknica: prezime (u zagradi izgovorni lik prezimena), zarezom odvojeno osobno ime. Međutim, pseudonimi se navode neujednačeno, npr.:

Fallada (izg. Fälada), **Hans** (pravo ime Rudolf Ditzen) (1893–1947), njemački pisac naturalističko-realističkih romana o »malome čovjeku«, sitnim činovnicima i skitnicama, o turobnoj slici njemačkog društva 1920-ih (*Sirotinjo, a što sad?*) (HER III: 199)

Mark Twain (izg. Mârk Tvéin) (pravo ime Samuel Langhorne Clemens) (1835–1910), prvi tipično američki književnik, jedan od najvećih humorista svjetske književnosti; glavna djela *Pustolovine Toma Sawyera* i *Pustolovine Huckleberryja Finna* popularna su i danas širom svijeta, osobito kod mladih čitatelja; u SAD-u cijenjena kao svojevrsne nacionalne sage (HER VI: 95).

dro ili mađarsko prezime i ime *Hegedüs, Ištván*), slovopis i specifične kombinacije glasova (npr. *Kierkegaard, Søren*) ili pak izgovorna i naglasna obilježja (u HER-u se redovito navodi izgovorni lik prezimena s oznakom naglasaka), npr. *Chomsky (Avram), Noam* (izg. prema *engl.* Čòmski, prema *rus.* Hòmski). S obzirom na pravopisna rješenja i način zapisa stranih imena mnoga su od njih, osobito ona koja su iz jezika koji se služe nelatiničnim pismima, zakinuta za jedan vid obilježja nacionalnoga identiteta koji nosi upravo pismo kao dio jezičnoga identiteta.¹⁶

4. Imena u HER-u u odnosu na nacionalni identitet i kulturno pamćenje

Iako se kod pojedinih imena iz samoga lika, slovopisa ili naglasaka može iščitati jezični i nacionalni identitet, ipak kod velikoga broja imena u HER-u određene nacionalne pripadnosti nije moguće prepoznati samo na temelju leksikografske natuknice, nego se u leksikografskome članku nacionalna pripadnost najčešće određuje uporabom pridjeva izvedenoga od imena države, a mogu se naći i drugi načini, kao što je primjerice izravna lokalizacija:

Beuys (izg. Bòjs¹⁷), **Joseph** (1912–1986), **njemački**¹⁸ slikar, kipar i umjetnički pedagog; blizak dadaizmu, sudjelovao u formiranju avangardnih suvremenih pokreta »Fluxus« (neodadaisti), happeninga, konceptualne umjetnosti; bitno utjecao na promjenu umjetničke klime 1960-ih u Europi i SAD-u (HER I: 290)

Gibran, Khalil (1883–1931), **libanonsko-američki** filozofski esejist, književnik i mistični pjesnik pod utjecajem *Biblije*, Nietzschea i W. Blakea (*Prorok*); djela duboko religiozno-mističnog tona imala velik utjecaj u arapskom i europskom području (HER III: 329)

Houdini (izg. Houdīni), **Harry** (1874–1926), **američki** mađioničar **mađarskog podrijetla**; svjetsku slavu stekao svojim spektakularnim predstavama oslobađanja iz raznih okova i smrtnih opasnosti (HER IV: 141).

Za iščitavanje nacionalne pripadnosti pojedinih imena iz leksikografskoga opisa ponekad je potrebno primijeniti i šire enciklopedijsko znanje o svijetu, npr.:

Ėtna ž geogr. aktivni vulkan **na Siciliji** (3323 m) (HER III: 177)

Gaudí y Cornet (izg. Gaudí i Kornět), **Antoni** (1852–1926), **katalonski** arhitekt,

¹⁶ O simboličkoj relaciji između etniciteta i jezika, kao i o problemu konstruiranja i prihvaćanja nacionalnoga jezika kao simbola nacije, pa onda i kao čimbenika u oblikovanju nacionalnoga identiteta vidi u Škiljan (2000).

¹⁷ U izgovornome obliku prezimena *Beuys* (izg. Bòjs) oznaka naglasaka ne odgovara suvremenoj hrvatskoj naglasnoj normi prema kojoj jednosložne riječi mogu imati samo silazne naglaske. Tako je i u primjeru *Blaue Raiter* (izg. dèr Blàue Ràjter), *Der* u kojemu je član *der* označen kratko-uzlaznim naglaskom.

¹⁸ U HER-u je rječnička natuknica (prezime, osobno ime) otisnuta debljim tiskom, a ostale su dijelove istaknule autorice ovoga rada.

preteča organske arhitekture; specifičan spoj Art Nouveaou, maurskog stila i tzv. **španjolske** secesije (**u Barceloni**: Güell park i palača, Casa Milá, crkva Sagrada Familia) (HER III: 310)

Tiananmèn *m* najveći javni trg na svijetu **u središtu Pekinga**, prije ulaz u carsku palaču; danas uokolo smješteno nekoliko muzeja i Maoov mauzolej; mjesto velikih demonstracija studenata koji su tražili demokratske promjene, krvavo ugušene 4. 6. 1989, više stotina mrtvih; trg je postao suvremenim simbolom borbe za slobodu i ljudska prava □ **kin**. Tiananmen: vrata nebeskog mira (HER XI: 56).

Pojedina imena pak nadilaze nacionalne okvire, a to su vrlo često toponimi koji prostornim određenjem obuhvaćaju više nacija:

Níl *m* *geogr.* rijeka u I i SI Africi, najduža rijeka na svijetu (6648 km), nastaje spajanjem Bijelog i Modrog Nila kod Kartuma, utječe u Sredozemno more; redovite godišnje poplave u sušnoj klimi omogućuju poljoprivredu i određuju ritam cjelokupnom životu uz obale donjeg toka rijeke (...) (HER VII: 32)

Skandināvija (**Skandināvija**) *ž* 1. *geogr.* poluotok na S Europe, 773.500 km² 2. *pol.* skupno ime za Norvešku, Švedsku i Dansku, katkad i Finsku, Island i otočje Faero (...) (HER X: 30).

Imena koja nadilaze nacionalne okvire ne moraju biti samo prostorno definirana, nego se mogu odnositi na razna područja te se mogu smatrati dijelom svjetske kulturne baštine, npr. *Concorde*, *Chevrolet*, *Stinger*, *Windows*, *Yorkshire terrier* i dr.:

Bloody Mary (*izg.* Blàdi Mèri) *ž* koktel od votke i soka od rajčice □ *engl.* (HER II: 46)

Emmy (*izg.* Ęmi) *ž*¹⁹ godišnja nagrada za televizijski program, produkciju i izvedbu; dodjeljuje je američka Nacionalna akademija za televiziju, umjetnost i znanost □ *amer.engl.* (HER III: 144)

Fluxus (*izg.* Flùksus) međunarodna umjetnička skupina 1960-ih s naglašenim osjećajem za prolazno, spontano i nesvakidašnje, njihovi su nastupi bili događanja u duhu proširenih medija (npr. nastupi J. Cagea) // **flùksusovci** *m mn* pripadnici međunarodne umjetničke pojave Fluxus □ *lat.* fluxus: tok (HER III: 250)

Greenpeace (*izg.* Grīnpīs) *m* nevladina ekološka organizacija koja se zalaže za zaštitu životne sredine, ugroženih životinjskih vrsta itd. (HER IV: 15)

JavaScript (*izg.* DžávaSkriřt) *m int.* skriptni programski jezik za web koji je pogodan za izvođenje određenih efekata i interaktivnosti na web stranici, *usp.* Java □ *engl.* (HER IV: 338)

Öskār (...) 3. (*engl.* Oscar)²⁰ godišnja nagrada koju od 1927/1928. dodjeljuje Američka filmska akademija za najbolja ostvarenja u američkoj kinematografiji te za najbolji strani film (...) (HER VII: 196).

---

¹⁹ Gramatička je odrednica netočna – riječ je o imenici muškoga roda.

²⁰ Kod ovoga je primjera izostala gramatička odrednica.

Navedeni primjeri pokazuju da osim kulturnomu pamćenju imena u HER-u pridonose i komunikacijskomu pamćenju, koje prema Assmannu (2006: 63–67) obuhvaća sjećanja koja se odnose na recentnu prošlost i koja pojedinac dijeli sa svojim suvremenicima.

Zbog bogate povijesti i različitih dodira hrvatskoga naroda s drugim narodima i kulturama, bogata onimijska građa u ovome rječniku preko individualnih identiteta (onima) pridonosi opisu različitih nacionalnih identiteta u različitim opsezima. U vezi s tim nameće se pitanje kriterija izbora onima u rječniku, odnosno u kojoj mjeri izravan/neizravan dodir dviju nacija (hrvatske i koje druge nacije), tj. povijesni utjecaj, zemljopisni dodiri te kulturno (i komunikacijsko) pamćenje, uvjetuju stupanj zastupljenosti imena pojedinih nacija u HER-u. S obzirom na broj imena kojima su u HER-u zastupljeni pojedini nacionalni identiteti, ti se identiteti mogu podijeliti u dvije skupine: u prvoj su skupini nacionalni identiteti zastupljeni malim brojem imena. Oni nemaju gotovo nikakva kulturnoga, političkoga ili kojega drugog utjecaja na hrvatsko kulturno i komunikacijsko pamćenje. Ti se nacionalni identiteti imenima opisuju samo u odnosu na prostornu odrednicu i nacionalnu pripadnost (toponim kao natuknica i etnonimi u rječničkome članku), a iznimno i kojim drugim imenom od nacionalne važnosti, npr.:

Etiòpija ž *geogr.* država u I Africi, izlazi na Crveno more, 1.157.603 km², 50.500.000 stan., glavni grad Addis Abeba; Abesinija // **Etiòpljanin** m (**Etiòpljanka** ž) (N mn Etiòpljani) 1. stanovnik Etiopije 2. (mn) semitski afrički narod etiopske rase; Abesinci (...) (HER III: 177)

Abesínija ž *geogr. zast.*, v. Etiopija (...) (HER I: 5)

Addis Abeba (izg. Àdis Abéba) ž glavni grad Etiopije, 2.213.300 stan. (...) (HER I: 16).

U drugoj su skupini nacionalni identiteti zastupljeni velikim brojem imena: ti su nacionalni identiteti uz imena koja se odnose na prostornu odrednicu (toponimi) i nacionalnu pripadnost (etnonimi u rječničkome članku) određeni i velikim brojem antroponima (koji su ujedno i dio svjetske kulturne baštine – poznate ličnosti koje su svoj trag ostavile u politici, kulturi, znanosti i umjetnosti, pa možemo reći da su dijelom svjetskoga kulturnog i komunikacijskoga pamćenja), kao i drugim imenima od nacionalne ili kulturne važnosti. Među najbrojnijima su imena koja pridonose opisu francuskoga, engleskoga, ruskoga, njemačkoga, španjolskoga, talijanskoga i američkoga identiteta. Primjerice, francuski se nacionalni identitet oslikava brojnim imenima, a navodimo neke od njih: toponimi (*Francuska, Francuska Gijana, Francuska Polinezija, Pariz, Dunkerque, Marseille, Nantes, Loire, Rhone...*), antroponimijske formule poznatih osoba (*Adam, Adolphe Charles; Abelard, Petar (Pierre); Baker, Josephine; Barthes, Roland; Baudelaire, Charles; Bejart, Armande; Blanqui, Jerome Adolphe; Bleriot, Louis; Corot, Jean-Baptiste Camille; Courbetin, Pierre de; Courbet, Gustave; Daladier, Edouard;*

Danton, Georges; Dausset, Jean; Derrida, Jacques; Dior, Christian; Du Bellay, Joachim; Dubuffet, Jean; Dumas, Alexandre; Eiffel, Alexandre Gustave; Fermat, Pierre de; Flaubert, Gustave; Foucault, Leon; Fouche, Joseph; France, Anatole; Gambetta, Leon; Gassendi, Pierre; Gauguin, Paul; Gay-Lussac, Louis Joseph; Gaulle, Charles de; Haussmann, Georges Eugene; Hyppolite, Jean; Maillol, Aristide; Malraux, Andre; Mirabeau, Honore-Gabriel; Napoleon I. Bonaparte; Prevost, Abbe; Prevert, Jacques; Renault, Louis; Saint-Exupéry, Antoine de; Toulouse-Lautrec, Henri de; Verlaine, Paul...) i druga imena (npr. srednjovjekovna tvrđava *Bastille*, glazbena dvorana *Folies-Bergere*, naslov otvorenoga pisma E. Zole *J'accuse*, politička parola *Liberté, Égalité, Fraternité*, biciklistička utrka *Tour de France*, kraljevska palača *Versailles*...).

Važnost povijesnoga, kulturnoga, političkoga i zemljopisnoga dodira s hrvatskim nacionalnim identitetom pokazat ćemo na primjeru imena vezanim uz mađarski nacionalni identitet.²¹ U HER su uvrštena mađarska imena koja su najbitnija za mađarski nacionalni identitet, a to su ona koja opisuju prostornu odrednicu mađarskoga nacionalnog identiteta. Zbog bogate povijesti i dodira s Hrvatskom uvrštena su i ona imena koja su bitna i za hrvatski nacionalni identitet. Zastupljeni su toponimi, etnonimi i etnici *Mađarska (Mađarska), Mađar (Mađzar), Mađarica*,²² *Budapest, Budimpešta, Budim, Budimpeštanac, Budimpeštanka, Pešta, Peštanin, Peštanka, Mohač, Mohačko polje, Baja, Segedin (Seged), Austro-Ugarska te Balaton*. Dio antroponima mađarski nacionalni identitet određuje i u kontekstu svjetske kulturne baštine – to se prije svega odnosi na poznate mađarske ličnosti koje su svoj trag, osim u političkome djelovanju, ostavile i u znanosti i u umjetnosti. Zastupljeni su sljedeći mađarski antroponimi:²³ dinastija *Arpadovići*, velikaške obitelji *Batthyany, Esterházy* i hrvatska velikaška obitelj ugarskoga podrijetla *Erdödy*, političari (*Andrássy, Gyula; Deák, Ferenc; Kadar, Janos*; povjesničar *Kállay, Benjámín*; grof *Károlyi, Mihály*; grof *Khuen-Héderváry, Karlo*, koji je bio i hrvatski ban kojega je ugarska vlada postavila da slomi hrvatski nacionalni otpor; *Kossuth, Lajos; Nagy, Imre; Rajk, László; Rákosi, Mátyás*), državnici (grof *Batthyany, Lajos*; povjesničar *Istvánffy, Miklós* u čijim se djelima nalaze brojni podatci o hrvatskoj povijesti, osobito o Seljačkoj buni 1573.), vladari (knez *Árpád*; ugarski kralj *Koloman*, koji je bio kralj Hrvatske i Dalmacije; hrvatsko-ugarski kralj *Ladislav Napuljski*, koji je 1409. Dalmaciju prodao Veneciji; hrvatsko-ugarski kralj *Màtijaš Kòrvin*; nacionalni heroj Ma-

---

²¹ Više o tome vidi u Glušac, Domorad i Domazet (2018).

²² Opis u HER-u nije sustavan jer se ženski etnonim *Mađzarica* ne navodi.

²³ Pojedina imena u HER-u nisu navedena u svojemu izvornom obliku: kod nekih imena izostaju dijakritički znakovi (*Kadar, Janos* umjesto *Kádár, János*; *Vörösmarthy, Mihaly* umjesto *Mihály*), a neka su imena donesena u pohrvaćenu obliku (*Khuen-Héderváry, Karlo* umjesto *Károly*; *Petőfi, Šándor* umjesto *Sándor*).

đarske knez *Rakóczy, Ferenc II*; ugarsko-hrvatski kralj *Stjepan*; hrvatsko-ugarski kralj *Zapolya, Ivan*), feudalci (zakonodavac *Verböczy, István*, čija je velika zbirka običajnog prava *Tripartitum* bila dobrim dijelom u upotrebi u Ugarskoj i Hrvatskoj sve do konačnoga ukidanja kmetstva 1848.; *Wesselényi, Ferenc*), književnici (*Ady, Endre*; *Molnár, Ferenc*; *Németh, László*; *Petőfi, Sándor*; mađarski i hrvatski književnik *Šinko, Ervin*; *Vörösmarthy, Mihaly*), glazbeni umjetnici (skladatelji *Kálmán, Imre*; *Lehar, Franz*; pijanist i etnomuzikolog *Bartók, Béla*), likovni umjetnici (slikar i kipar *Moholy-Nagy, Laszlo*; mađarsko-francuski slikar *Vasarély, Victor*), filolog i povjesničar književnosti *Hegedüs, István*, autor studije *Ivan Česmički i humanizam*; arhitekt i dizajner *Breuer, Marcel*; botaničar *Degen, Arpad*, koji je otkrio endeme hrvatsku sibireju i velebitsku degeniju; britanski fizičar mađarskoga podrijetla *Gabor, Dennis*; filozof, kritičar i estetičar *Lukacs, György*; ginekolog *Semmelweiss, Ignaz Philipp*, koji je otkrio infektivnu prirodu babinje groznice (1847.) i uveo asepsu u porodništvo; nadbiskup i primaš Ugarske *Vitez od Sredne, Ivan* koji je na dvoru kralja Matijaša Korvina okupljao znanstvenike i umjetnike, među njima i više njih iz Hrvatske. Kao što se može vidjeti iz navedenih imena, mađarska nacionalna sastavnica u HER-u uglavnom pridonosi kulturnomu pamćenju, dok se komunikacijsko pamćenje može prepoznati samo na temelju pojedinih toponima.

Ne dovodeći u pitanje načelo istinitosti i provjerljivosti podataka navedenih u leksikografskome opisu imena (kao ni pitanje odnosa pamćenja i povijesti)²⁴, vraćamo se pitanju *što ne smijemo zaboraviti?* i procesu arhiviranja. Uz odabir samih imena trebamo razmotriti i informacije koje se navode u opisima imena, a trebaju biti dijelom pamćenja zajednice. Kako smo već naveli, kulturno pamćenje čine sačuvani tragovi prošlosti²⁵, a njihov odabir pretpostavlja selekciju koju, asmanovski rečeno, odrađuju specijalizirani nositelji vrijednosnoga sustava, odnosno skupina pripadnika intelektualne elite – u HER-u je to autorski i urednički tim leksi-

---

²⁴ U okviru teorije kulturnoga pamćenja pretpostavlja se da pamćenje uopće ne mora odgovarati povijesnoj istini te da se ono uglavnom i ne podudara s povijesnim činjenicama. O tome govori i Nora: »Pamćenje i povijest, odnosno historija, ne samo da nisu sinonimi, već postajemo svjesni da ih sve suprotstavlja jedno drugome. Pamćenje je život koji uvijek stvaraju žive ljudske skupine, te je stoga u stalnoj mijeni, otvoreno dijalektici sjećanja i amnezije, nesvjesno svojih redovnih iskrivljanja, podložno upotrebama i manipulacijama. (...) Povijest je uvijek problematična i nepotpuna rekonstrukcija onoga čega više nema (...); povijest je reprezentacija prošlosti. (...) Pamćenje je apsolutno, a povijest poznaje samo ono relativno« (Nora 2006: 24–25). Međutim, Nora govori i o modernome pamćenju koje je prije svega arhivističko: »Potpuno se oslanja na vrlo precizne tragove, izrazito materijalne ostatke, najkonkretnije snimke, najvidljivije slike« (Nora 2006: 30).

²⁵ Povlašteno mjesto među tragovima prošlosti pripada onima za koje se smatra da predstavljaju okosnicu kulturnoga identiteta neke zajednice, a to su primjerice spomenici na trgovima gradova, mauzoleji, imena glavnih ulica, slike nekih državnika iz prošlosti u zgradama institucija, melodija i tekst himne... (Preljević 2005: 125).

kografa i stručnjaka.²⁶ Na pitanje *koga i što se pamti?* – u slučaju imenā u HER-u odgovor nalazimo u predgovoru rječniku: »imena poznatih osoba, većinom povijesnih ličnosti (...) pri čemu su odabrane najistaknutije osobe iz raznih područja povijesti, kulture, umjetnosti i znanosti« (HER I: X). Takvo se određenje uglavnom odnosi na kulturno pamćenje (*imena povijesnih ličnosti*). Primjerice:

Bernhardt (izg. Bernâr), **Sarah** (1844–1923), francuska kazališna glumica; 1880. osnovala vlastito putujuće kazalište i stekla svjetsku slavu gostujući na gotovo svim kontinentima; slavljena kao najveća kazališna glumica svojega doba (HER I: 281)

Fangio (izg. Fànho), **Juan-Manuel** (1911–1995), argentinski automobilistički as, peterostruki svjetski prvak u formuli 1 (HER III: 201)

Naismith (izg. Nèjsmit), **James A.** (1861–1939), kanadsko-američki nastavnik fizičkog odgoja; 1891. izmislio košarku koja se ubrzo širi diljem SAD-a; prvi uveo zaštitne kacige za igrače u američkom nogometu (HER VI: 288)

Nightingale (izg. Nàjtingeil), **Florence** (1820–1910), engleska bolničarka, na osnovi iskustva iz Krimskog rata (1854–1856) uspostavila posao bolničarke kao žensku profesiju; 1860. u Londonu osnovala prvu na svijetu školu za medicinske sestre (bolničarke) (HER VII: 27)

Nostradamus (pravim imenom Michel de Nostre-Dame) (1503–1566), francuski astrolog i liječnik Karla IX, čuven po svojim proročanstvima objavljenim u knjizi *Proročanstva* (*Prophéties*, 1555), pisana u maglenim, često nesuvislim metaforama, mješavinom francuskih, španjolskih, latinskih i hebrejskih riječi (HER VII: 48)

Ochoa (izg. Očüa), **Severo** (1905–1993), španjolski molekularni biolog, u SAD-u od 1940; za otkriće enzima koji u bakteriji omogućuje sintezu ribonukleinske kiseline Nobelova nagrada 1959. (s A. Kornbergom) (HER VII: 88–89).

U HER-u su zastupljena i imena koja pridonose komunikacijskomu pamćenju. Kako je već rečeno, prema Assmannu (2005: 59; 2006: 63–67) komunikacijsko pamćenje obuhvaća sjećanja koja se odnose na recentnu prošlost i koja pojedinac dijeli sa svojim suvremenicima. Generacijsko pamćenje, kao primjer komunikacijskoga pamćenja koje »povijesno prirasta uz grupu; nastaje u vremenu i prolazi s njim«, tj. s njegovim nositeljima (Assmann 2005: 59) potvrđuje se stoga u imenima junaka iz stripova i filmova. Iako se imena književnih junaka mogu smatrati i dijelom kulturnoga pamćenja, svakim novim (suvremenim) čitanjem pojedinih književnog djela ti likovi iznova „oživljuju“ i postaju dijelom generacijskoga pamćenja novih generacija. Komunikacijskomu pamćenju pridonose i imena oso-

---

²⁶ Autori su HER-a Vladimir Anić, Dunja Brozović Rončević, Ivo Goldstein, Slavko Goldstein, Ljiljana Jojić (glavna urednica), Ranko Matasović (glavni urednik) i Ivo Pranjković, dok su stručni suradnici Antun Alegro, Sanja Brbora, Hrvoje Brozović, Silvana Brozović, Ljiljana Cikota, Tomislav Cvitaš, Lara Černicki, Radovan Erben, Nada Gašić, Pavle Goldstein, Mate Kapović, Iva Körbler, Vlasta Kovač, Igor Kusin, Jadranka Pintarić, Dražen Poje, Mirna Sentić, Tomislav Stojanov, Juraj Šiftar, Nada Vajs-Vinja, Čedomir Višnjić, Vesna Zečević i Tomislav Živković.

ba koje su još uvijek žive²⁷ (živićih figura sadašnjosti), kao i pojmovi prisutni u suvremenome društvu (npr. *JavaScript, Emmy, Bloody Mary, Oscar...*):

Dorian Gray (izg. Dòrian Grêj) *m* 1. *knjiž.* vječno mladi hedonista, razvrtnik iz fantastičnog ekscentričnog i simboličnog romana *Slika Doriana Graya* O. Wildea, v.; dok njegov vanjski izgled tijekom godina ostaje nepromijenjen, na njegovom skrivenom portretu množe se znakovi starenja 2. *pren.* pojam želje za vječnom mladosti (HER III: 24)

Flash Gordon (izg. Flěš Gòrdon) junak iz stripa, astronaut koji u prvom znanstveno-fantastičnom stripu (autor američki crtač A. Raymond, 1934) u svemiru doživljava ratne pustolovine, bori se protiv zlog kralja Minga na planetu Mongo; prema stripu je snimljeno nekoliko filmova (HER III: 243)

Sancho Panza (izg. Sãnčo Pãnsa) *m knjiž.* stalni pratilac i štitonoša Don Quijota u istoimenom popularnom romanu M. Cervantesa, v.; seljak sa zdravim razumom, dobrim tekom i priprostim životnom mudrošću direktna je suprotnost zanesenjaštvu svoga gospodara (HER IX: 268)

Batman (izg. ob. Bětměn) *m* idealan borac za pravdu koji se bori protiv kriminalaca, a štiti obične ljude, nosi crni plašt i masku i ima posebnu opremu; Robin Hood novoga doba □ *engl.*, prema liku iz istoimenog stripa i filmova (HER I: 259)

Süpermen 1. američki superheroj, nepobjedivi borac protiv kriminala i sveg zla, neuništiv, neranjiv, leti, ima rendgenski vid (u stripovima od 1938, zatim česti lik u radioprogramima, crtanim filmovima, mjuziklima, TV-serijama, filmovima) 2. (supermen) *pren.* osoba iznimne, nadljudske snage □ *engl.* superman (HER X: 197)²⁸

Chomsky (izg. prema *engl.* Čòmski, prema *rus.* Hòmski) (**Avram**), **Noam** (1928), američki lingvist, publicist, pedagog i politički aktivist; utemeljitelj generativne gramatike kao novog sustava lingvističke analize; istaknuti protivnik svih američkih vojnih intervencija od Vijetnama do Srbije i Afganistana (HER II: 157)

Jagger (izg. Đžěger)²⁹, **Mick** (1944), frontmen grupe »Rolling Stones« (HER IV: 320)

Taylor (izg. Tějlor), (...) 2. **Elizabeth** (1932), američka filmska glumica, popularna

²⁷ U HER-u su zastupljena osobna imena i prezimena pojedinih osoba koje u vrijeme sastavljanja rječnika nisu bile žive, a u HER-u su navedene samo godine njihova rođenja (primjerice, američki fizičar nobelovac Julian Schwinger umro je 1994. godine). Zastupljena su osobna imena i prezimena osoba koje su preminule nakon objavljivanja HER-a, npr. američki kirurg Michael Ellis De Bakey, pionir operacijskih zahvata na krvožilnome sustavu i kirurg koji je prvi čovjeku usadio umjetno srce, umro je 2008. godine.

²⁸ Jezično su vrlo zanimljivi primjeri navedenih dvaju imena – *Batman* i *Supermen* – ponajprije zbog neujednačenoga zapisa morfema *-man/-men*. Razlog se tomu možda može naći u prvome morfemu imena: u imenu *Batman* morfem je *-man* ostao neprilagođen hrvatskomu izgovoru kako bi odgovarao prvomu dijelu imena (*Bat-*) od *engl. bat* 'šišmiš'. U drugome je primjeru prilagodba morfema *-man* provedena jer se prvi dio imena *super* u tome liku upotrebljava i u hrvatskome jeziku.

²⁹ Zapis izgovora prezimena *Jagger* najvjerojatnije je lektorski propust – pravilno bi bilo *Džeger*.

već kao dijete (*Lesi se vraća kući*, 1943) i odonda daljnjih 50 godina po brojnim likovima ljepotica te povijesnih i karakternih uloga (HER XI: 13).

Uz antroponime zastupljena su i »imena svjetskih gradova s preko 1.000.000 stanovnika, ali i povijesno-kulturološki značajni manji europski gradovi, imena većih europskih i svjetskih rijeka, imena država i pokrajina« (HER I: XXVII). Ta imena ponajprije pridonose komunikacijskomu pamćenju iako bi se shvaćeni kao »svjedoci vremena« (Assmann 2005: 60), istodobno mogli smatrati i figurama prošlosti i figurama sadašnjosti. Primjerice:

Bâr *m* grad i luka na obali Jadranskog mora, Crna Gora, 11.000 stan. // **Bâranin m (Bârânka ž)** ⟨N mn Bârani⟩ stanovnik Bara; **bârskî prid.** koji se odnosi na Bar i Barane (HER I: 242)

Beverly Hills (*izg.* Bèverli Hìls), *m* dio Los Angelesa, SAD, gdje u raskošnim vilama stanuju hollywoodske filmske zvijezde; pojam mondenog, luksuznog stanovanja i života □ *amer.engl.* (HER I: 290)

Brahmapûtra *m geogr.* rijeka u Aziji, izvire u Tibetu, spaja se s Gangesom i utječe u Bengalski zaljev, duga 2900 km (HER II: 78)

Dânskâ ž ⟨D L Dânskôj⟩ *geogr.* država u S Europi, 43.092 km², 5.146.000 stan., glavni grad Kopenhagen (København) // **Dânac m (Dânkinja ž)** ⟨G -nca, N mn Dânci, G Dânacâ⟩ stanovnik ili državljanin Danske; **dânskî prid.** koji se odnosi na Dansku i Dance (HER II: 262)

Mâdrîd m ⟨G Madrîda⟩ glavni grad Španjolske, 2.909.800 stan. // **mâdrîdskî prid.** koji se odnosi na Madrid i Madridane; **Madrîđanin m (Madrîđanka ž)** ⟨N mn Madrîđani⟩ stanovnik Madrida (HER VI: 46).

Povijesna imena većih prostornih jedinica, koja stoga pridonose kulturnomu pamćenju, zastupljena su u manjemu broju, npr.:

Âustro-Ûgarska ž *pov.* naziv za Habsburšku Monarhiju od Austro-ugarske nagodbe 1867. do kraja 1. svjetskog rata, 676.616 km², 51.356.465 stan. (1910), glavni gradovi Beč i Budimpešta (...) (HER I: 194)

Bizant m *pov.* 1. grčka kolonija na Bosporu, osnovana u 7. st. pr. Kr., jezgra kasnijeg Konstantinopola 2. Istočno Rimsko Carstvo (395–1453), država nastala raspadom Rimskog Carstva, glavni grad Konstantinopol (prije Bizant, danas Istanbul); Bizantsko Carstvo (...) (HER II: 31)

Trâkija ž *pov. geogr.* u antici *Jl* područje Balkanskog poluotoka, u 1. st. rimska provincija, za Bizanta temat; 1453. osvojili je Osmanlije, nakon 1. svjetskog rata dijelom u Turskoj, Grčkoj odnosno Bugarskoj (...) (HER XI: 99).

Iako se u predgovoru HER-a navodi da će od imenske građe u rječnik biti uvršteni antroponimi i toponimi, u natuknicama nalazimo i imena koja ne pripadaju nijednoj od tih dviju onimijskih kategorija. Ti su primjeri vrlo često određeni prostornim odrednicama. Vratimo li se pojmu nacionalnoga identiteta određena kao zajednički identitet stanovnika nekoga politički i geografski definiranoga prostora, odnosno nacije (Higson 2002: 401), jasno je da je prostorno određenje

vrlo bitno pri opisu nacionalnoga identiteta, kao i kulturnoga i komunikacijskoga pamćenja jer bi bez »topografskoga upisivanja« kolektivno pamćenje prestalo postojati (Ozouf 2006: 121). Npr.:

Alhàmbra ž **utvrđeni dvor** maurskih vladara kraj **Granade** (13–14. st.), najpoznatiji spomenik maurske arhitekture i umjetnosti u **Španjolskoj** □ *arap.* alhambra: crvena (HER I: 75)

Bastille (*izg.* Bastij) (**Bastilja**) ž *pov.* srednjovjekovna **tvrđava u istočnom Parizu**; u 17. i 18. st. francuski državni zatvor, simbol despotizma bourbonske dinastije; jurišem, osvajanjem i rušenjem Bastille (14. 7. 1789) započela Francuska revolucija i taj je dan nacionalni praznik Republike Francuske (HER I: 255)

Empire State Building (*izg.* Èmpajer Stêjt Bilding) 1. **zgrada** visoka 381 m sa 102 kata u **središtu New Yorka**, sagrađena 1930/1931, do 1954. najviši neboder na svijetu; jedan od simbola i zaštitnih znakova New Yorka 2. općenito, pojam za neboder □ *engl.* (HER III: 144)

Escorial (*izg.* Eskoriâl) *m* **dvorac SZ od Madrida** (16. st.), bivša ljetna rezidencija španjolskih kraljeva s njihovim mauzolejom, crkvom i samostanom augustinaca (bogata knjižnica) (HER III: 169)

Folies-Bergère (*izg.* Folj-Beržêr) **glazbena dvorana** i verijete u **Parizu** (izgrađena 1869); poznata po raskošnim predstavama i stripteaseu, ali u programu sudjeluju i pjevači, akrobati, glumci u skečevima i sl. □ *fr.*: ludosti Bergèrea, prema imenu prvog vlasnika (HER III: 252)

Foreign Office (*izg.* Fòrin Ôfis) **britansko ministarstvo** vanjskih poslova, sinonim za britansku vanjsku politiku □ *engl.* (HER III: 256)

Fuji (*izg.* Fùdži) (**Fujiyama, Fujisan**) *geogr.* **vulkan na otoku Honshuu, Japan**, posljednja erupcija 1707. □ *jap.* Fujiyama: sveto brdo (HER III: 281)

Globe Theatre (*izg.* Glòub Tiêtr) **londonsko kazalište** osmerokutna oblika s galerijom na 2 kata, sagrađeno 1599, srušeno 1644 (izvodilo Shakespeareove kazališne komade u kojima je i on sam glumio) □ *engl.* (HER III: 346)

Hall of Fame (*izg.* Hòl of Féim) *m* 1. čuvena **zgrada u New Yorku (SAD)**, u kojoj se odaje posmrtna počast posebno zaslužnim Amerikancima 2. posebna **dvorana ili zid** u javnim zgradama **SAD-a** sa slikama najuspješnijih i najslavnijih članova određenog društva, kluba ili profesije □ *engl.*: Dvorana slave (HER IV: 52).

U vezi s prvim pitanjem (*koga i što se pamti?*) nameće se i drugo – *kako se pamti?*, odnosno koji su to kriteriji odabira onima te koje su informacije o njima donesene. Odgovor je na to pitanje već djelomično dan u primjerima i citatima iz predgovora (poznate osobe, najistaknutije osobe iz različitih područja, svjetski gradovi, povijesno-kulturološki važni manji europski gradovi, veće europske i svjetske rijeke, države i pokrajine), a objašnjenja navedenoga nalazimo i dalje u predgovoru rječnika. U leksikografskim člancima o toponimima donose se »osnovni leksikonski podaci, npr. o broju stanovnika, duljini rijeke i sl.« (HER I: XXVII). S obzirom na važnost pamćenja pojedinoga imena za određenu naciju, ili

pak za hrvatsko kulturno pamćenje, u HER-u se nalaze i imena povijesno-kulturološki važnih manjih naselja i drugih lokaliteta, npr.:

El Alamein (izg. Èl Almeïn) *m selo* u Egiptu, o. 120 km JZ od Aleksandrije, **mjesto ključne pobjede Britanaca u listopadu 1942. protiv Talijana i Nijemaca** (HER III: 128)

El Shatt (izg. Èl Šät) *m naselje* na Sinaju u Egiptu, nedaleko od Sueskog kanala; **za 2. svjetskog rata logor izbjeglica iz Hrvatske i Bosne** (HER III: 140)

Jäsnä Pòljana naselje u Tulscoj oblasti, Rusija; **rodno mjesto i dugogodišnje boravište L. N. Tolstoja** □ *rus.* Jasnaja poljana (HER IV: 335)

Koobi Fora (izg. Kùbi Fòra) *m mjesto* u Keniji, **jedno od najbogatijih nalazišta fosila (starih oko 2 mil. godina) hominida, izravnih predaka *Homo sapiensa*** (HER V: 196).

Međutim, HER-u se može zamjeriti izostavljanje nekih imena koja su jedno od glavnih obilježja pojedinih nacionalnih identiteta: npr. u rječnik nije uvršten francuski grad *Reims*, važno mjesto pamćenja francuske povijesti – mjesto krunidbe francuskih kraljeva u katedrali Notre-Dame, koja je na popisu svjetske kulturne baštine UNESCO-a.

Kriteriji opisa osoba u HER-u mnogo su složeniji: »U obradi enciklopedijskih natuknica o povijesnim ličnostima držali smo se načela da se o njima izriču samo bitne činjenice, poput godine rođenja i smrti i najvažnijih djela i njihovih najbitnijih osobina, a da se izbjegavaju vrijednosni sudovi i kvalifikacije« (HER I: X). Kriterijem odabira antroponima autori rječnika navode kriterij upotrebe u jeziku:³⁰ »Nastoji se obuhvatiti imena koja jezičnu komunikaciju obogaćuju kao opći simboli ili metafore, usporedbe ili oprečnosti, kao argumenti koji potkrepljuju misao ili naprosto kao podaci koji dopunjuju informaciju. Ne teži se leksikonskoj sveobuhvatnosti ni obilju podataka, već se nastoji zabilježiti najbitnije zbog čega se u rječnik uvršteno ime pojavljuje u govornom i pisanom jeziku šire komunikacije. (...) Nastojali smo da korisnik ovoga rječnika u njemu nađe osnovnu informaciju o značajnim imenima koja češće čuje u razgovorima, raspravama, na radiju i u TV programima ili na njih nailazi u novinama i knjigama. Nismo zadirali u uža stručna područja, koja bi nas odvela izvan rječničkih okvira« (HER I: XXVIII–XXIX). Međutim, autori i urednici rječnika ipak se dodatno ograđuju navodeći da kriteriji »pri izboru i obradi imena neizbježno sadrže i subjektivnu uredničku

---

³⁰ U predgovoru HER-u autori se rječnika osvrću i na poznate svjetske enciklopedijske rječnike: francuski *le Petit Larousse* (1999.), engleski *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary* i *Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary* (1993.): »U našem *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* kriteriji za uvrštavanje imena iz povijesti i opće kulture slični su kriterijima koje su primjenjivali spomenuti enciklopedijski rječnici poznatih svjetskih izdavača: kriterij upotrebe u jeziku. (...) Međutim, nismo ostali šturi kao Websterov enciklopedijski rječnik. Po količini smo biografskih podataka bliži Oxfordovu kriteriju ili čak nešto opširniji od njega, ali smo sažetiji od francuskog Laroussea ili talijanskog Zanichellia« (HER I: XXIX).

komponentu, popraćenu stalnim nastojanjem da se uglavnom poštuje opći kriterij upotrebe u jeziku» (HER I: XXIX). O tome se u rječniku navodi i sljedeće: »Ni smo se sasvim strogo pridržavali ni kriterija upotrebe u jeziku, uvrštavali smo i imena kojih bi upotreba mogla obogatiti jezik, oslanjajući se na polaznu koncepciju da je obogaćenje jezika jedna od najvažnijih namjena prvog *Hrvatskoga enciklopedijskog rječnika*» (HER I: XXIX). Stoga su u rječnik uvrštena i imena koja su na hrvatskome jezičnom prostoru doživjela i proces proširenja značenja ili deonimizaciju:

Beatles (*izg.* Bítls), **The glazb.** engleski vokalno-instrumentalni sastav osnovan u Liverpoolu 1956, vrlo popularan 1960-ih, promovirao vlastiti stil nove beat ili pop glazbe // **bítls** *m* 1. član Beatles grupe 2. *žarg. zast.* mladić koji izgledom slični na članove Beatles grupe, ob. onaj koji ima dužu kosu; **bitlsica** *ž razg.* duga muška frizura, moderna od 1970-ih; **bitlsomànija** *ž glazb.* 1. velika popularnost i medijski intres za grupu Beatles 1960-ih i kasnije 2. popularnost bitls kulture, *usp.* bitnik □ *engl.* (HER I: 265)

Pêdro *m* ⟨G -a⟩ 1. španjolsko ime 2. *pren.* žrtveni jarac [*neka visi* ~ *neka taj bude kažnjen ili primjereno osuđen da bi se prikrla zlodjela moćnijih i pravih krivaca*] □ *šp.* (HER VII: 308–309)

Târzan *m* 1. *knjiž. film.* popularni lik iz romana američkog pisca Edgara Ricea Burroughsa (1875–1950); Tarzan je sin engleskog plemića, nesretnim slučajem ostavljen kao dijete u afričkoj džungli, gdje ga prihvaća i odgaja čopor gorila uz koje je naučio komunicirati sa životinjama 2. (*tarzan*) *pren.* lijepo građen, mišićav muškarac, iznimne gotovo nadljudske tjelesne snage, spretnosti i brzine (...) (HER XI: 9).

5. Zaključak

U kontekstu teorije kulturnoga pamćenja u ovome je radu *Hrvatski enciklopedijski rječnik* promatran kao mjesto kulturnoga pamćenja, a uvrštena imena kao figure sjećanja koje pridonose određenju nacionalnoga identiteta. Nacionalni se identiteti u rječniku uspostavljaju preko individualnih identiteta (imena u rječniku). S obzirom na to mogu se istaknuti dvije činjenice koje ne idu u prilog hipotezi postavljenoj na početku rada: prvo, rječnik se ne čita kao cjelina, od prve do posljednje stranice, nego se uglavnom traže unaprijed određeni pojmovi (i imena); drugo, u leksikografskome opisu pojedinih imena u rječniku nije naznačena nacionalna pripadnost, nego je potrebno šire enciklopedijsko znanje o svijetu (npr. kod toponima koji se dodatno pojašnjavaju samo prostornim određenjem). Međutim, analiza cjelokupnoga rječnika pokazala je da se nacionalni identiteti vrlo dobro mogu opisati imenima: imena kao leksikografske natuknice mogu pridonijeti i opisu jezičnoga identiteta, a glavnina je podataka navedena u leksikografskome članku. Onimijska građa HER-a pokazuje i to da se pri opisu pojedinoga naci-

onalnog identiteta u obzir mora uzeti hrvatsko kulturno i komunikacijsko pamćenje, kao i širi društveno-politički, kulturni i zemljopisni kontekst. Iz toga proizlazi dvoje: prvo, imena koja pripadaju nacijama koje su imale (i imaju) bogate povijesne, kulturne, političke, zemljopisne dodire s hrvatskim nacionalnim prostorom i identitetom, u HER-u su zastupljena brojnim potvrdama, bitnima i za identitet nacije kojoj pripadaju, ali i za hrvatski nacionalni identitet (npr. mađarska, srpska, bosanska, slovenska imena). Drugo, nacionalni identiteti koji nemaju izravne veze s hrvatskim nacionalnim identitetom također su zastupljeni brojnim imenima od njihove nacionalne važnosti, ali i onima koja su dijelom svjetskoga kulturnog i komunikacijskog pamćenja. Time se potvrđuje i mišljenje da kulturno pamćenje nije samo nacionalno nego i transnacionalno/nadnacionalno, te stoga može biti i poveznicom među mozaicima nacionalnih kultura.

Literatura

- Assmann, Aleida. 2008. Canon and Archive. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Ur. Erll, Astrid; Nunning, Ansgar. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 97–107.
- Assmann, Jan. 2005. *Kulturno pamćenje: pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Prev. Preljević, Vahidin. Zenica: Vrijeme.
- Assmann, Jan. 2006. Kultura sjećanja. *Kultura pamćenja i historija*. Ur. Brkljačić, Maja; Prlenda, Sandra. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 45–78.
- Barić, Eugenija i dr. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- Bjelanović, Živko. 1994. Antroponimi u općem rječniku. *Filologija*, 22–23, Zagreb, 119–126.
- Brozović Rončević, Dunja. 2001. Onimija u dvojezičnim rječnicima. *Filologija*, 36–37, Zagreb, 95–113.
- Brozović Rončević, Dunja. 2002. Ustroj onomastičkih natuknica (na primjeru *Hrvatskoga enciklopedijskog rječnika*). *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 43–52.
- Crljenko, Ivana. 2008. Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova. *Hrvatski geografski glasnik*, 70/1, Zagreb, 67–89.
- Crljenko, Ivana. 2013. Obrada toponima u hrvatskim leksikografskim izdanjima. *Studia lexicographica*, 7/2, Zagreb, 57–88.
- Crnić Novosel, Mirjana; Opašić, Maja. 2014. Prilog kontrastivnoj analizi hrvatskih i makedonskih frazema s onimskom sastavnicom. *Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични врски*. Ur. Jakimovska-Tošić, Maja. Скопје: Институт за македонска литература, 281–297.
- Gillis, John R. 2006. Pamćenje i identitet: povijest jednog odnosa. *Kultura pamćenja i historija*. Ur. Brkljačić, Maja; Prlenda, Sandra. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 169–195.
- Glušac, Maja; Domorad, Bernardica; Domazet, Betina. 2018. Mađarski onimi u hrvatskim rječnicima. *Od geografske lingvistike do geografske onomastike. Ime i društvo na periferiji mađarskog područja*. Ur. Vörös, Ferenc; Lehecki-Samardžić, Ana. Szombathely – Osijek: Savaria University Press – Institut za jezik Glotta, 99–110.
- Grgić, Ana; Nikolić, Davor. 2011. Antonomazija – figura kulturnoga pamćenja. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 23/2, Rijeka, 129–142.
- HER = Anić, Vladimir i dr. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Higson, Andrew. 2002. Nationality. National identity and the media. *The Media: An Introduction*. Ur. Briggs, Adam; Copley, Paul. Edinburg: Longman, 401–414.

- HP = Birtić, Matea i dr. 2013. *Hrvatski pravopis*. 2013. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Hrvatska enciklopedija*. www.enciklopedija.hr (pristupljeno 7. listopada 2020.).
- Huntington, Samuel P. 2007. *Tko smo mi? Izazovi nacionalnom identitetu Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Izvori.
- Kekez, Stipe. 2011. Prezime na naglasnoj razini kao razlikovni, identifikacijski čimbenik. Kako ga očuvati? *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 23/2, Rijeka, 57–70.
- Korunić, Petar. 2005. Nacija i nacionalni identitet. *Revija za sociologiju*, 36/1–2, Zagreb, 87–105.
- Lachmann, Renate. 2008. Mnemonic and Intertextual Aspects of Literature. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Ur. Erll, Astrid; Nünning, Ansgar; Young, Sara B. Berlin – New York: De Gruyter, 301–310.
- Matešić, Josip. 1992. – 1993. Frazemi s komponentom vlastitog imena u hrvatskom jeziku. *Filologija*, 20–21, Zagreb, 293–297.
- Meštrović, Zrnka. 1994. Onimijska komponenta jednojezičnog rječnika. *Filologija*, 22–23, Zagreb, 169–174.
- Nora, Pierre. 2006. Između pamćenja i historije. Problematika mjesta. *Kultura pamćenja i historija*. Ur. Brkljačić, Maja; Prlenda, Sandra. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 23–43.
- Ozouf, Mona. 2006. Panteon – Visoka škola mrtvih. *Kultura pamćenja i historija*. Ur. Brkljačić, Maja; Prlenda, Sandra. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 113–136.
- Preljević, Vahidin. 2005. Kulturno pamćenje, identitet i književnost. *Razlika/Difference*, 10, Tuzla, 121–132.
- Prošev-Oliver, Borjana. 2013. Kulturno pamćenje kao kulturni izazov. *Filološke studije*, 11/2, Zagreb, 40–51.
- Skoko, Božo. 2009. *Država kao brend. Upravljanje nacionalnim identitetom*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Smith, Anthony D. 2003. *Nacionalizam i modernizam. Kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma*. Prev. Paić Jurinić, Mirjana. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Šimunović, Petar. 1985. *Naša prezimena, porijeklo, značenje, rasprostranjenost*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Škiljan, Dubravko. 2000. *Javni jezik*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
- Tomašić, Josipa. 2016. Pučka književnost i kulturno pamćenje na primjerima poetike Luke Ilića Oriovčanina i Andrije Kačića Miošića. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 28/2, Rijeka, 135–148.

Proper Names in a Dictionary: a Lexicographic Contribution to National Identity and Cultural Memory

Summary

This paper explores the representation of proper names in the *Croatian Encyclopaedic Dictionary (CED)*, a combination of a monolingual dictionary and a general lexicographic reference book. The paper attempts to answer the question of how much the lexicographic onymic material in a dictionary of this type contributes to determining the national identity of different nations, thus illuminating the cultural memory. National identity and cultural memory which arise from the onymic material of the *CED* are based primarily on the individual identity of their holders, and the Foreword states that the dictionary contains 18,000 entries of names from mythology, history, general culture and geography. Due to the rich history of Croatian linguistic and socio-political life and its various contacts with other nations and cultures, the abounding onymic material contributes – through names – to the description of different national identities, albeit to different extents.

Ključne riječi: imena, nacionalni identitet, kulturno pamćenje, rječnik

Keywords: proper names, national identity, cultural memory, dictionary